

3. Hoe word je lerarenopleider?

Over het belang van inductie voor beginnende lerarenopleiders

Marije Bent, Evelien van Geffen, Cui Ping, Gonny Schellings, Peter Sniekers, Anna van der Want en Douwe Beijaard.

Starten als lerarenopleider is complex. Het beroep van lerarenopleider is veelzijdig en iedere beginnende lerarenopleider heeft een andere achtergrond. Desondanks bevinden lerarenopleiders zich in een uitdagende en leerrijke context. Wat kan gezegd worden over het leren van beginnende lerarenopleiders en de rol van inductie? Hoe kan aan de hand van inzichten en onderzoek gewerkt worden aan succesvolle begeleiding van beginnende lerarenopleiders?

De achtergrond van beginnende lerarenopleiders

“Ik moet overmorgen mijn eerste les geven van het vak dat jij vorig jaar gaf. Kun je jouw lesmateriaal sturen? Ik kan namelijk nog niet in het systeem. En kun je ook de klassenlijst sturen, want ik weet niet welke studenten in de groep zitten.”

“Het toetsen hier, met rubrics, gaat dat anders dan op een ROC?”

“Hoe verhouden de generieke en vakinhoudelijke kennisbasis zich tot elkaar binnen het curriculum?”

Bovenstaande citaten geven drie voorbeelden van concerns waar beginnende lerarenopleiders tegenaan lopen. Zij zoeken ieder voor zich naar manieren om zich het lerarenopleidersberoep eigen te maken. Hierbij speelt hun achtergrond een belangrijke rol. De achtergrond van beginnende lerarenopleiders is heel divers. Dit is enerzijds vanwege de verschillende typen bevoegdheden waar lerarenopleidingen voor opleiden (Van Velzen, Van der Klink, Swennen en Yaffe, 2010). Bijvoorbeeld het opleiden voor Algemeen Vormend Onderwijs (AVO) of voor beroepsgerichte vakken. Anderzijds verschillen beginnende lerarenopleiders in de werkervaring die ze meenemen in hun nieuwe functie. Bijvoorbeeld of de lerarenopleider voornamelijk een onderwijskundige achtergrond heeft, een specifieke vakdocent is of vooral veel ervaring uit de praktijk meeneemt. De twee routes naar het lerarenopleiderschap worden ook in hoofdstuk 4 van deze publicatie beschreven.

De diversiteit in achtergronden van lerarenopleiders komt ook tot uiting in de variatie aan functietitels die in vacatureteksten gebruikt worden voor het werven van lerarenopleiders. Soms zoeken lerarenopleidingen ‘onderwijskundigen’, een ‘onderzoeker’, ‘universitair docent’, ‘vakdocent’, ‘vakdidacticus’ of daadwerkelijk een ‘lerarenopleider’. Er zijn ook verschillen in hoeverre onderwijsprofessionals zich meteen identificeren met het beroep van lerarenopleider. Hoe plaats je je als beginnende lerarenopleider in dit geheel?

Wat, hoe en waarom leren beginnende lerarenopleiders?

In recent promotieonderzoek naar lerarenopleiders in Nederland (Ping, 2020) zijn gegevens verzameld over de behoefte van lerarenopleiders ten aanzien van hun eigen professionalisering. De onderzoeksgegevens zijn verzameld middels interviews en een online vragenlijst die is ingevuld door 211 lerarenopleiders, waarvan 30 beginnende lerarenopleiders (minder dan drie jaar ervaring). We richten ons hier op de onderzoeksgegevens van de 30 Nederlandse beginnende lerarenopleiders uit de vragenlijst. Centraal stonden de volgende drie vragen: Wat willen beginnende lerarenopleiders leren? Hoe willen ze dat doen? En waarom willen ze dat eigenlijk?

Wat willen beginnende lerarenopleiders leren?

Er is geen duidelijke opleiding tot lerarenopleider, met uitzondering van het opleidingstraject voor lerarenopleiders dat de Vrije Universiteit aanbiedt. Lerarenopleider worden gaat vooral ‘werkenderwijs’ (Dengerink, Koster, Lunenberg, & Korthagen, 2007; zie ook hoofdstuk 4 van deze publicatie). Wat beginnende lerarenopleiders willen leren, hangt af van hoe beginnend lerarenopleiders zijn, oftewel hoeveel ervaring zij hebben als lerarenopleider. Lerarenopleiders die aan het begin van hun loopbaan als lerarenopleider staan, willen vooral zaken leren rondom kennis, vaardigheden, stagebegeleiding en ‘lerarenopleidersdidactiek’. Bijvoorbeeld: hoe verzorg je onderwijs aan leraren-in-opleiding? Hoe selecteer je geschikte werkvormen en hoe ontwerp je passende toetsing? Hoe geef je effectieve feedback aan een leraar-in-opleiding? Beginnende lerarenopleiders met een paar jaar ervaring willen ook zaken leren rondom het doen van onderzoek en het ontwikkelen van het curriculum. Ze zijn dus meer op zoek naar wat het verder nog inhoudt om lerarenopleider te zijn.

Hoe leren beginnende lerarenopleiders?

Bij gebrek aan een opleiding tot lerarenopleider speelt informeel leren een belangrijke rol. Beginnende lerarenopleiders hebben de behoefte om tijdens hun werk te leren. Ze leren vooral van anderen (collega’s, studenten), bijvoorbeeld door ervaringen te delen, samen te discussiëren en ideeën uit te wisselen. Naast het leren van anderen, leren beginnende lerarenopleiders door onderzoek te doen of literatuur te lezen en — in mindere mate — door individueel of in groepsverband te reflecteren.

Wat drijft beginnende lerarenopleiders om te leren?

De belangrijkste drijfveer om te leren voor de beginnende lerarenopleiders was persoonlijke ambitie, gevolgd door intrinsieke motivatie. Beginnende lerarenopleiders vinden het belangrijk zich te ontwikkelen tot goede lerarenopleiders en in hun lerende houding een voorbeeld te zijn voor hun studenten. Een andere reden die wordt genoemd is de rolwisseling van leraar of onderzoeker naar lerarenopleider. In mindere mate noemen zij eisen rondom de accreditaties van instituten (waarbij bijvoorbeeld wordt gekeken naar het percentage lerarenopleiders dat in het beroepsregister van Velon geregistreerd is). Ook curriculumverandering is voor beginnende lerarenopleiders een reden om te leren.

Wat voor inductieprogramma hebben lerarenopleiders nodig?

Er bestaat over het algemeen consensus over de noodzaak voor een inductieprogramma voor lerarenopleiders, desondanks is dit slechts in zeer beperkte mate aanwezig (Ping, 2020; Guberman, Ulvik, McPhail, & Oolbekkink-Marchand, 2020). In haar proefschrift constateert Ping (2020): *“Most teacher educators have neither a formal route to become teacher educators nor a supportive induction program to learn from”* (p.20). De inductie van beginnende lerarenopleiders is vooral informeel, komt voort uit eigen initiatief en bestaat vaak uit begeleiding door een ‘buddy’, een ervaren lerarenopleider (Guberman et al., 2020). In beperkte mate bestaan er inductietrajecten op universiteiten en hogescholen. Deelname aan een trajecten voor registratie in het Beroepsregister Lerarenopleiders (BRLO, zie ook hoofdstuk 5) kan beginnende opleiders die minimaal twee jaar ervaring hebben als opleider een stimulans of versnelling geven in hun rol. In dit soort trajecten wordt de grondslag van het beroep verdiept en de reflectie op het opleiderschap gestimuleerd.

De afgelopen jaren zijn verschillende publicaties verschenen die aanbevelingen en suggesties doen voor zowel de vorm als de inhoud van inductietrajecten van beginnende lerarenopleiders, al dan niet gebaseerd op onderzoek (zie bijvoorbeeld Kools 2016; Ping 2020). Professionele identiteit, onderzoek, pedagogiek/didactiek van het lerarenopleiderschap wordt genoemd als relevante inhoud. Vormen voor inductietrajecten die worden genoemd zijn: reflectie, werken in een professionele leergemeenschap, intervisie en beeldcoaching. Kools (2016) onderscheidt organisatorische en professionele inductie. De organisaties waarin beginnende lerarenopleiders komen te werken zijn vaak groot en voor een nieuwkomer onoverzichtelijk, waarbij het jargon van afkortingen en het gebruik van nieuwe systemen veel vragen van een beginnende

lerarenopleider. Professionele inductie betreft de ingroei in het beroep van lerarenopleider en het bekend raken met de specifieke taken en verantwoordelijkheden die daarbij horen.

Slot: een toekomstbestendig lerarenopleiderschap

Beginnende lerarenopleiders zouden zich bewust moeten worden van hun rol in hun eigen vakgebied en de maatschappij, hun rol in het vakgebied van de toekomstige leraren die ze opleiden, en van wat leerlingen moeten kennen en kunnen. Dat vraagt van een beginnende lerarenopleider een heel ander perspectief dat toen ze docent, begeleider of onderzoeker waren.

Beginnende lerarenopleiders hebben drie jaar nodig om in hun rol te groeien (Van Velzen et al., 2010). In die inductiefase ontstaat ook de reflectie op zichzelf: wil ik echt lerarenopleider zijn? Op basis hiervan is het aan te raden inductietrajecten voor lerarenopleiders meerjarige trajecten te laten zijn. Een meerjarig traject is ook vanwege de complexiteit van het beroep aan te raden. Lerarenopleiders vervullen immers meerdere rollen, zoals ook geïllustreerd in de portretten en wordt beschreven in hoofdstuk 2.

Het opleiden van leraren vindt plaats in een politiek en maatschappelijk speelveld waarin voortdurend wordt gediscussieerd over de kwaliteit van het onderwijs en berichtgeving over de achteruitgang van kennis en vaardigheden (bijvoorbeeld Vissers, 2018) ten opzichte van vroeger én in vergelijking met het buitenland. De dubbele trap – de manier waarop leraren worden opgeleid heeft op haar beurt weer invloed op hoe de leraar de leerlingen opleidt – is daarnaast essentieel: de kwaliteit van de leraar heeft direct invloed op de kwaliteit van het onderwijs. Dat wat de lerarenopleider doet beslaat het beroepenveld zelf, en breidt zich ook uit in de wereld op politiek, sociaal en maatschappelijk vlak (Cochran-Smith, Grudnoff, Orland-Barak, & Smith, 2020). De toenemende invloed van de beroepspraktijk in het opleiden van leraren (Lunenberg, Dengerink, & Korthagen, 2014) speelt eveneens mee en vraagt van beginnende lerarenopleiders dus ook een toenemend zicht op de complexe onderwijspraktijk.